

тому, що я не можу видати свої записки мовою свого народу, вина не моя, а тих умов, в яких я перебуваю» [2].

Помер Нестор Іванович 6 липня 1934 року в Парижі від сухот. Урну з прахом Н. Махна замуровано в стіні комунарів під номером 6685 у 87 відділі цвинтаря Пер-Лашез. На його похоронах були близько півтисячі анархістів із різних країн і лише двоє українців: дружина Галина Кузьменко та донька Олена.

Література:

1. Шурхало Д. Нестор Махно: самородок, військові таланти якого годі пояснити. Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/29581007.html>
2. Режим доступу: <https://m.youtube.com/watch?v=-lckDhaLGqQ>
3. Бритков О. Нестор Махно як автор теорії швидкоплинної війни. *Україна і світ: гуманітарно-технічна еліта та соціальний прогрес: тези доповідей Міжнар. наук.-теор. конференції студентів і аспірантів, 2–3 квітня 2013 р.:* у 2 ч. Ч. 1. Харків: НТУ «ХПІ», 2013. С. 94-95.
4. Андрієнко А. 100 років тому Батько Махно започаткував новітній український визвольний рух. Режим доступу: <https://ukrsvit1.com.ua/liudy/suspilstvo-pravo-lad/batko-makhno-zapochatkuvav-novitnij-ukrainskyj-povstanskyj-ruk-h-voli.html>

Черевко О. В.,

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти IV курсу,
факультету географії, історії та туризму*

*Приватний вищий навчальний заклад «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне*

КОНСТРУКТИВНА РОЛЬ КОЗАЦТВА У СТАНОВЛЕННІ ДЕРЖАВНОЇ СВІДОМОСТІ НАРОДУ УКРАЇНИ

Щоб орієнтуватися в житті, стати свідомим громадянином своєї Вітчизни та освіченою людиною, треба вивчати і знати минуле свого народу, його історію. Історія народу як і життя людини, має героїчні, трагічні, щасливі і нещасливі сторінки. Оскільки в героїчному найбільше

проявляється національний характер народу, його душевна краса, його талант, то ці сторінки найбільше хвилюють і викликають почуття національної гордості та гідності.

Українське козацтво є центральним сюжетом нашого минулого. Можна сказати, що без козацтва немає історії України. Українська історіографія даного періоду має десятки досліджень. Українське козацтво, перші згадки про яке в історичних джерелах походять з кінця XV ст., було одним із соціальних феноменів, породжених існуванням відкритого степового кордону між осілим землеробським населенням Східної Європи та кочовиками євразійських степів [3, с. 14]. До середини XVI ст. козаками в Україні називали людей, які займалися промислами (мисливством, рибальством) на південному порубіжжі та боротьбою з татарами. Це були вихідці з українських міст і містечок, що становили головне джерело поповнення козацтва, також сюди входили бояри та ремісничий люд.

На превеликий жаль, так сталося в нашому житті, все, що стосується історії українського козацтва не завжди сприймається правильно, бо ще з часів Московської імперії, а згодом і Радянського Союзу офіційна пропаганда цілком свідомо навмисно паплюжила або замовчувала роль українського козацтва в становленні державного мислення української нації і зводила усі відомості про нього до ганебних вчинків, які, начебто, носили «бандитську» мотивацію, а українська мова, мова козацької нації, взагалі багато років була або просто заборонена, або принижувалася.

Багато істориків досліджували діяльність українського козацтва. Серед них особливо виділяються: Д. Яворницький, І. Крип'якевич, В. Голобуцький, М. Брайчевський, О. Апанович, М. Костомаров, Г. Хоткевич. Використавши їхні історичні дослідження, визначимо основні моменти, на яких можна визначити заслугу козацтва у формуванні національної ідеї у XVII ст.

Згідно з історіографічною традицією, першими ватажками козащини були прикордонні старости, тобто державні урядники Великого князівства Литовського. Серед них особливе місце посідають Остафій Дашкович, Преслав Лянцкоронський і, насамперед, Дмитро Вишневецький [3, с. 41]. На старост покладалися також обов'язки контролювати козаків, щоб не допускати їх збору і самостійних походів проти татар.

У найтрагічніші часи (майже п'ять століть тому) своєї історії, коли землі України були пошматовані ворогуючими державами, український народ, щоб забезпечити своє існування у світі і свій розвиток за таких важких історичних умов, з великим напруженням усіх сил шукав

способів захисту, виробляв форми самооборони, винаходив методи активної військової протидії. Не маючи своєї держави, український народ створив потужні збройні сили, що є однією з найважливіших ознак держави [3, с. 23].

Запорізьке військо виробило блискуче військове мистецтво. Козацька стратегія мала яскраво визначений наступальний ініціативний характер, маневрену, динамічну тактику і в цьому перевершувала феодальні армії Європи, які послідовно додержувалися стратегії оборонної пасивної війни, довготривалої облоги фортець, ухиляння від польових битв. Це була струнка, своєрідна й досить досконала військова організація з раціонально продуманими, оформленими структурами, з самобутньою системою управління, командування і забезпечення. Козацьке військо мало свій флот, артилерію, піхоту, кінноту.

Перша війна національно-визвольного характеру розгорнулася в першій чверті XVII століття проти султанської Туреччини й Кримського ханства, коли козаки робили великі морські і суходільні походи, переносючи військові дії на територію ворога, визволяючи під час цих походів сотні і тисячі невольників. Основним напрямком козацького наступу на турецькі володіння були береги Анатолії і Малої Азії. Ставилося завдання: послабити військову силу ворога, знищити його флот, зруйнувати найважливіші порти, визволити бранців.

Добою героїчних походів, що мали загальноєвропейське значення, назвали історики часи морських козацьких експедицій першої чверті XVII ст. Уряд Османської імперії боротьбу з козаками розцінював як найважчу, найскладнішу й найнебезпечнішу військову і зовнішньополітичну проблему. Найбільша держава тогочасного світу мобілізувала майже всі свої збройні сили проти козацтва.

Запорізька Січ – козацька християнська православна демократична республіка – вела також війни з магнатсько-шляхетською католицькою республікою – Річчю Посполитою. Польсько-козацьке військово-збройне протистояння, що тривало з кінця XVI століття й протягом майже всієї першої половини XVII століття, було низкою справжніх воєн, що потрясли феодальну Європу, починаючи з XV століття. Участь селянства забезпечувала масовість і надавала яскравого антифеодального характеру цим війнам. Розвивалися нації, утверджувалася національна самосвідомість народів [4].

Створивши збройні сили для врятування нації, український народ використовував свою військову міць лише для захисту України, для визволення української землі від чужоземного панування. Козацтво

виконало покладену на нього історичну місію і врятувало український народ від загибелі.

До творчої історичної діяльності козацтва слід зарахувати також його державне будівництво XVI – XVII століть. У самому процесі формування козацтва в збройні сили України була закладена ідея державності. Згодом Запорізька Січ з військової бази козацтва розвинулась спочатку у військовий і політичний центр українського народу, а згодом склалася державна система – козацька республіка. Вона не охоплювала всієї України і з другої половини XVII століття займала окреслену своїми кордонами територію, на якій тепер розміщуються сучасні сім областей. Однак Запорізька Січ у своїй своєрідності з послідовним демократичним устроєм була першою в Європі такою республікою. Історичні джерела засвідчують також про високий рівень освіти на Україні, зокрема на Січі в XVI – XVII ст. Осередки освіти існували безпосередньо і на запорізьких землях – паланках, а також у фортеці Січі. В запорізьких школах навчалися козацькі діти з паланочних населених пунктів, а також джури – підлітки, що бралися до виховання досвідченими козаками та військовою старшиною з України. Найбільш здібні діти продовжували навчання у Києво-Могилянській академії, та закордонних університетах [2, с. 87].

Запорізьке козацтво вийшовши на сцену політичної боротьби наприкінці XVI століття, під час визвольної війни українського народу (1648 – 1657 рр.), надало свій політичний устрій всій Україні. Виникнення Гетьманату (козацької держави) – сприяло поширенню на всі українські землі тих політичних, ідеологічних, культурних ідеалів, які виробило в собі запорізьке козацтво. Звичайно, це був не простий процес; «козацька культура» сприймала, а також включала в себе надбання всіх регіонів України, та все ж перевага саме козацького елемента в соціальному, політичному, культурному житті України XVI – XVII ст. була очевидна сучасникам і місцевим і іноземним. Подорожі в Україну сприймалися в Європі, як подорожі в «країну козаків» [3].

Козацтво своєю військовою діяльністю, майже постійною, безперервною збройною боротьбою у війнах, битвах, оборонно-захисною прикордонною службою не допустило, щоб Україна зникла з карти світу. Але не тільки військовою діяльністю займалося козацтво, а й хліборобством. Своєю вільною, без феодалного примусу й кріпаччини працею на землі українське козацтво розвинуло передову економіку. На Запорізькій Січі, де ніколи не було кріпацтва, уперше в Європі склалася прогресивна форма багатогалузевого господарства фермерського типу – запорізький зимівник.

Про ремесла і промисел французький інженер Боплан в «Описі України» пише: «В країні Запорізький ви знайдете людей, що вміють усі ремесла, потрібні для громадського життя: теслярів для будування домів і човнів, стельмахів, слюсарів, мечників (зброярів), гарбарів, шевців, боднарів, кравців і т. д... Усі козаки вміють орати, сіяти, жати, косити і пекти хліб, виготовляти страви, варити пиво, мед і вино, виробляти горілку і т. д... Вони взагалі спосібні до всіх мистецтв» [3, с. 25].

Таким чином, козак у своїй особі поєднував хлібороба, промисловця, ремісника й водночас хороброго воїна. Сформувався особливий фізичний і психічний, духовний та інтелектуальний тип козака з високими морально-етичними якостями, високим почуттям патріотизму, незалежності, фізичною міццю і витривалістю й концентрованою енергією, що згодом закріпилося на генетичному рівні й стало ознакою запорозького козацтва оспіваного українським народом у своїх піснях і думах. Виробився суспільний тип козака, найкращі риси якого стали одним з найзначніших елементів у формуванні української нації.

Свою безмежну любов та повагу до козацтва український народ висловив у численних піснях, думах, легендах та переказах. При цьому, прагнучи зберегти набуте під час існування козацтва, народ створив прислів'я: «Козацькому роду нема переводу». У найтяжчі часи своєї історії народ вірив у своє визволення, у відродження козацької вольниці, а при першій же можливості прагнув втілити свою мрію в життя.

Таким чином, Запорізька Січ, де не було кріпацтва, а натомість панували демократичні порядки, являла собою історичну альтернативу тому шляху, яким йшла більшість тогочасних європейських держав [1; 2].

Наведена роль козацтва у становленні державної свідомості заслуговує, не тільки для розробки основних принципів виховання підростаючого покоління, але, навіть, на використання її у якості підґрунтя для формування на сучасному рівні української національної державотворчої ідеї.

Література:

1. Дорошенко Д. І. Нарис Історії України. Том II (від половини XVII століття). Київ: Глобус, 1992. 217 с.
2. Історія українського козацтва: нариси у 2-х т. / Редкол. В. А. Смолій та ін. К: Вид. дім Києво-Могилянської академії. Т. 1. 2007. 799 с.

3. Історія українського козацтва: нариси у 2-х т. / Редкол. В. А. Смолій та ін. - К: Вид. дім Києво-Могилянської академії. Т. 2. 2007. 723 с.

4. Коненко В. Від рушниці до пера: еволюція української козацької еліти. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://incognita.day.kiev.ua/vid-rushniczi-do-pera-evolyucziya-ukrayinskoyi-kozaczkoyi-eliti.html>

НАПРЯМ 2. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

Дністрянський Т. М.,

магістр за спеціальністю «Історія та археологія»,

вчитель історії у ЛДК СЗШ №3

м. Львів

ЯК СПРИЙНЯЛО БРИТАНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ЗМІНИ ПОЛІТИКИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ЩОДО ЗАЛЕЖНИХ ТЕРИТОРІЙ НА ПОЧАТКУ 30-Х РОКІВ ХХ СТ.

Взаємини між метрополією та британськими залежними територіями пройшли складну еволюцію, але в 30-і роки ХХ ст. у Великій Британії на законодавчому рівні було прийнято важливі рішення, які змінили насамперед статус домініонів. Вагомий відбиток на такі політичні зміни, як і на життя британського суспільства загалом і на ситуацію в британських домініонах і колоніях, наклала Перша світова війна. Зокрема, у колоніях активно розгортались національні рухи, що становили серйозну небезпеку для порядку, створеного метрополією, водночас в домініонах, що активно економічно розвивались, закралась серйозні сумніви щодо необхідності відстоювання інтересів Британської імперії за таких політичних умов. Важливими подіями міжвоєнного часу стали заворушення в Ірландії, що продемонстрували певні зміни в ментальності простого британця з імперськими поглядами та представників британського політичного істеблїшменту, які полягали в появі сумнівів щодо доцільності продовження політики «твердої руки» щодо залежних територій.